

Valenti Alfréd tuniszi ügyvéd: Zsidó kolóniák.

A Szociálpolitikai Szemle eredeti közleménye.

A zsidóknak Palesztinába való bevándorlása 1881-ben vette kezdetét. Ebben az időben kb. 30,000 zsidó lakott az országban, ma már 700.000 lakosból 100.000 zsidó, akik közül 50.000 Jeruzsálemben, 40.000 az ország különböző részeiben s 10.000 a kolóniákban lakik. Ezen kolóniák közül 15 Júdeában, 24 Galileában s egy a Tiberiás tó partján van. A zsidó kézen levő terület kb. 50.000 hektár nagyságú. A bevándorlás állandóan emelkedik.

Az első telepéseknek óriási nehézségekkel kellett megküzdeniök. Azon nehézségeken kívül, melyekkel minden kolonizáció össze van kötve, itt más nehézségeket is le kellett győzni, mert a mezei munkát meg nem szokott kiskereskedőknek és proletároknak, kik tapasztalatlanságukban a legterméketlenebb s legegésztelenebb vidékeken kezdték meg működésüket, egy ellenséges indulatú kormányzat rosszakaratával is meg kellett küzdeniök.

Ezek a zsidó telepések hősi munkát teljesítettek, de mégis eredménytelen maradt volna működésük, ha a párisi Rotschild Edmund báró nagyarányú segítségével a cionista eszmék diadalát nem biztosítja.

A talajt keresztülszarnázták, kutakat ástak, vízrezervoárokat létesítettek, a mocsaras vidékeket eukalyptussal ültették be és ma már a sok fáradság, munka s pénzáldozatnak megvan az eredménye. A 30 év előtt a kezdet nehézségeivel alig megküzdeni tudó kolóniák mind virágzanak. Új és új kolóniák alakultak, kedvezőbb viszonyok mellett, úgy, hogy egynéhány kolónia alapításától kezdve, önerejéből létesített mindent.

Mert a jó termőföldben nincs hiány a zsidók ősi földjén, ha a közfelfogás az ellenkezőt véli is. Ez a téves nézet onnan ered, hogy az ősi Kánaán földje a legutóbbi időkig rendkívül száraz volt, ami azonban tisztán annak a következménye volt, hogy évszázadokon át ez a föld parlagon, műveletlenül hevert. Valójában az ország általában termékeny s egyes részein mint például Jesrael, Jordán völgye, Galilea völgyei s az egész partvidék rendkívül termékeny.

A csapadék mennyisége Középeurópáénak felel meg, a klíma egészséges s intenzív munkakifejtést tesz lehetővé.

Egynéhány év alatt egy új typus keletkezett: a zsidó földműves. Intelligenciája, energiája és kitartása révén pedig mindinkább bebizonyosult a zsidónak erre a munkára való nagy rátermettsége:

Főképpen a bortermelésben érték el nagy eredményeket olyanira, hogy a német kolonisták a venyigéiket a zsidó kolonisták által nevelt szőlővel nemesítik. Egynéhány kolónia kizárólag szőlőtermeléssel foglalkozik.

A bortermésüket Egyiptom és Kisázsziába exportálják.

Jaffát gyönyörű narancsligetek környezik. Narancstermeléssel is több kolónia foglalkozik. Egy egészen különfajtájú narancsot termesztnek, melynek nincsen magja, rendkívül ízletes s minden más fajtánál előbb érik. Ma már ennek a narancsnak világhíre van, legfőképpen Angliába exportálják. Másfajta gyümölcsstermeléssel is foglalkoznak, a kolonisták csodás szorgalommal gondozott kertjeikben, mandulát, almát, barackot, banánt, citromot, őszibarackot, olajbogyót, datolyát, gránátalmát, epret, tenyésztnek, meglepő ízletes minőségben s így nem csoda, hogy az európai export ezen a téren is folyton növekedik.

Egynéhány kolónia főzelékstermeléssel is foglalkozik, egynéhány mézstermeléssel, mások virágtenyésztéssel. Rechebothban csodás olajfaültetvények vannak. Júdea lejtőin most van keletkezőben Herzlnek a zionisták apostolának emlékére létesített óriási olajerdő, melynek költségeit a Zsidó Nemzeti alapból fedezik.

Sedjerah-kolónia mezőgazdasággal és állattenyésztéssel foglalkozik. E téren eddig kevés az eredmény. Mert a mezőgazdaság és állattenyésztéshez nagy tőke és hatalmas arányú földbirtok kell, már pedig eddig a cionizmus csak a legszegényebb sorsban levő zsidóság dolga volt. Csak a cionizmus nagyobb térhódításával remélhető, hogy Palesztinában extenzív gazdálkodás is eredménnyel lesz üzhető a mai tisztán intenzív gazdálkodás mellett.

*   *
*

A mai Palesztina zsidóságának fizikai fejlődése egyenesen meglepő. Ezek már nem az orosz és román gettóknak vérszegény, eltompult páriái, hanem izmos, bátor s energikus emberek.

Egynéhány teljesen jelentéktelen teleptől eltekintve, minden kolóniában van orvos, gyógyszerár, könyvtár, iskola, zsinagóga s kölcsönös gyámolító intézet; a nagyobbakban gyermekmenhely, munkásétező, népház és kórház is van. Egynéhány kolóniában a jaffai cionista bank kis kölcsön-szövetkezeteket alapított, melyek megfizetetlen szolgáltatásokat tesznek a telepéseknek.

Haifában most alapítanak egy mezőgazdasági kísérleti állomást, melynek élén Aaronsohn, a híres agronom fog állani. Petak-Tikwahban egy mezőgazdasági iskolát alapítottak.

Ezekben az iskolákban a legmodernebb tanítási módszer mellett nevelik az ifjúságot. A tanítási nyelv a héber, de ezenkívül franciául és arabul is tanulnak.

A Jeruzsálemben megjelenő héber újságok az aktuális kérdésekről informálják a telepéseket.

Minden kolónia közgyűlése egy komitét választ, mely a telep összes belső és külső ügyét elintézi. Ez a komitét egyszersmind bírói teendőket is végez s érdekes, hogy az arab szomszédok inkább a zsidó komitét elé jönnek ügyes-bajos dolgaikban, mint a török bírákhoz.

A kolóniák teljesen autonómok és az adófizetésen kívül semmi sem köti őket a török kormányzathoz.

A kolóniák mai helyzetének a legfelületesebb megítélése is mindenkit meggyőzhet arról, hogy az emberiség egyik legfényesebb kolonizálása ment Palesztinában végbe.

II.

Harminc évvel ezelőtt a palesztinai városokban, mint már fentebb említettem, 30,000 zsidó lakott, kik leginkább a „szent” városokban helyezkedtek el és vallási elmélkedéssel, imádkozással foglalkoztak. Egy hátramaradt indolens tömeg volt ez, amely Európa és a Kelet zsidóságának alamizsnájából élt. Egyik legközvetlenebb és legáldásosabb hatása a cionizmusnak az volt, hogy az eredeti zsidó őslakosságot teljesen átalakította. Még ma is egyik legfontosabb feladatát képezi ez a cionizmusnak.

*   *

*

A zsidó lakosság természetesen rendkívül internacionális eredetű. A spanyol ritusu sephardimok, kik az ó-kastíliai zsidó dialektust a „ladino”-t beszélik, Ázsia, Afrika zsidói, a németritusú atenezimok, kikhez a lengyel, orosz és német zsidóság többsége tartozik, a német zsidó zsargon a „jiddisen”-t beszéli, a marokkói eredetű maghrahimok, kik arabul, spanyolul, héberül beszélnek, a hébert megértő, de a közéletben arabul beszélő yemeniták, kiket a török-arab háborúban űztek el hazájukból, a Perzsiából kimenekült perzsa zsidók, az arabul beszélő syriaiak és mezopotámiaiak, bokharaiak és georgiaiak, mind képviselve vannak.

De a különböző csoportok közt nyilvánvaló az összeolvadási tendencia.

Vallási téren a palesztinai rítust fogadja el minden palesztinai zsidó, ökonómiai és szociális téren teljesen egységes a felfogás s csakhamar rájöttek arra, hogy egységes nyelv elkerülhetetlen szükségesség.

A jiddischt beszélő zsidó nem tudott egykönnyen az arabiai, avagy spanyol zsidóval üzletileg érintkezni. Az iskolában a tanító nem tudta magát a különböző nyelvű tanítványokkal egyszerre megértetni. A héber nyelv, amely a zsidók szétszóródása dacára, mint liturgiái nyelv fennmaradt, amely miután az ősi zsidó litteratúrának a nyelve a ghekkók tudósai által buzgón műveltetett, s egynéhány zsidógyűlölő országban, mint pl. Galíciában, Oroszországban bámulatos renesszánszon ment át – szükségszerűleg a palesztinai zsidóság nyelvévé vált.

Egy Jeruzsálemben letelepedett orosz zsidó oldotta meg e Kolumbusz tojását. Körülbelül 30 éve, hogy Ben Juda elhatározta, hogy családjában csak héberül szabad beszélni. Az öreg orthodoxok ellenkezése dacára Ben Juda sok követőre talált. A héber nyelv eleinte csak egynéhány mezőgazdasági kolónia érintkezési nyelvévé lett, majd a gyülekezetek nyelvévé válik, majd az iskolák tanítási nyelvévé lesz, majd a sajtó meghódítása után az egész szociális élet nyelvévé. A héber nyelvkeverékek és a zsargon, amelyeket az emigránsok magukkal hoztak, napról-napra mindinkább háttérbe szorultak, a nemzeti és kereskedelmi nyelvévé vált a héber mellett.

A héber nyelvnek Palesztinában való újraébredése tehát nem mesterségesen előidézett eredmény és nem is ideális eszmékben leli

alapját, hanem a szükségszerűség elmaradhatatlan következménye s így kétségtelenül életrevaló.

A városokban a zsidóság iparral foglalkozik. Külön említést érdemel a jeruzsálemi iparművészeti iskola, melyet a pusztai zsidók kiváló művészeről „Bezalel”-nek neveztek el. A héber betű és az őskőtől öröklött emlékek: a hétágú gyertyatartó, Juda oroszlán címere, Dávid pajzsa képezik a motívumokat, melyeket szőnyegszövészetükben, a filigrán munkákban, bútor és fadaragmányaikban felhasználnak. Emberi test ábrázolására zsidó típusokat használnak modelül, melyekben nincs is hiány Palesztinában s lehetőleg történeti személyekhez és helyekhez fűződnek alkotásaik. Bezalel a szó legszorosabb értelmében melegágya a hazai művészetnek. Az intézet főcélja a népben szunnyadó érzéket a plasztikus szép iránt felkelteni és felébreszteni a népnek múltja iránti tiszteletét.

Ma már Európa fővárosaiban mindenütt árusítják az iskola produktumait.

Az iskola 600 munkást foglalkoztat, kiket eltart és hivatás-szerűen, valamint a művészi követelményeknek megfelelőleg kiképez. A munkások többsége yemenita származású zsidó. Intelligens, szorgalmas emberek és a palesztinai városi zsidóság nagyon értékes elemét alkotják.

A gyáripar még nem nagyon fejlett. De azért Haifában és Lyddában van már szappangyár, Jeruzsálemben olajgyár, Haifában és Jaffában vasöntöde. Haifában most épül a legmodernebb tervek szerint egy minden segédeszközzel felszerelt politechnikum.

Leginkább a kiskereskedelem virágzik, de az orosz zsidók, valamint a dúsgazdag bokkarai zsidók a nagykereskedelmet is lendületbe hozzák.

Nagyon áldásos intézmény a cionista „Anglo-Palestine-Company-Bank,” mely zsidókon kívül keresztény és muzulmánokkal is tart fenn összeköttetést. 100-2000 frankig terjedő kölcsönöket nyújt a bank, a kiskereskedőknek nyújtott ily összegű kölcsönök évi 50,000 frankra rúgnak. A bank két év óta áll fen.

Az ipari munkások a „Poalézion”-ban, ebben a cionista szociális pártban vannak tömörítve. Újságokat jelentetnek meg és klubokat tartanak fenn. Wolffsohn-alapítványa a zsidó munkások számára olcsó, egészséges lakásokat nyújt.

Minden modern áramlat termékeny talajra talál ebben az ősrégi országban. A jeruzsálemi és a Herzl-gimnáziumokban, héber tanítási nyelv mellett koedukáció van. A jaffai gimnáziumot 1906-ban alapították s ekkor 48 tanítványa volt. Ma 400 a tanítványok száma.

Ben Judának egy nagyarányú héber szótára, egy zsidó történet s egy zsidó mondákból és költeményekből álló munka jelent meg eddig; ezenkívül az országban több újság és folyóirat jelenik meg.

„Csak akarnotok kell – és a meséből valóság lesz mondotta Herzl Tivadar. És Izrael becsületes munkája a mesét valóra váltja.